מאור ושמש בראשית פרשת תולדות

וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וגו׳. וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ וגו׳. צֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צַיִד וגו׳. וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ וגו׳. וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר וגו׳[1]. וכל הפרשה. הדקדוקים בפרשה זו רבו; א׳, הַשְּׁנֵי פעמים ׳לאמר׳ הם מיותרים, שאינם לאמר לזולת[2]. ב׳, האיך סמכה רבקה ליתן ליעקב עצה כזו, אולי יחר ליצחק עליו ויקללנו, ועיין ברש״י ז״ל[3]. ג׳, יצחק אמר לעשו **בָּא אָחִיךָ ׳בְּמִרְמָה׳ וגו׳** שהוא לשון רמאות לפי פשוטו, הלא הוא בעצמו הסכים על הברכות. וגם חלילה לחשוב על יעקב שבא בָּעָקֹב וּרְמָיָה ח״ו, הלא הוא היה מדתו אמת[4], ועיין ברש״י[5].

ונראה לי לפרש, דאיתא במפרשים על הקרי והכתיב דלעיל, דהקרי הוא **וְצוּדָה לִי צָיִד** בלא ה״א, והכתיב הוא בה״א, שרומזת שאמר לו החמשה הלכות שחיטה שיזהר בהם[6]. ולהבין הענין לאמתו, דהנה יצחק היה רוצה להמשיך הברכות אלו מה״א ראשונה שבשם הוי״ה, שהוא מדריגת בינה - שורש יצחק[7], ועל כן אמר לו שיזהר בה״א הלכות שחיטה, ועל ידי כך יוכל למשוך הברכה אליו מה״א ראשונה, ועל ידי המטעמים יבין יצחק אם הזהיר בהם או לא, כי איתא בספרים הקדושים שהשיג יצחק בהמטעמים מה שהשיג יעקב במראות הסולם[8], על כן ציוה לו על החמשה הלכות שחיטה, באם יקיים עֵשָׂו זאת ויכוין במעשיו לכונה הנ״ל - אזי יוכל למשוך אליו הברכה מה״א הנ״ל[9].

והנה רבקה אמנו כששמעה כל זאת, יודעת היתה בעשו שבודאי לא יקיים דברי אביו כמבואר במדרשים (תרגום יונתן) שהביא נבלות[10]. על כן אמרה ליעקב אבינו שהוא יביא לאביו המטעמים, ויכוין הכונה הנ״ל להמשיך לו הברכה מה״א ראשונה - שורשו של יצחק, ועל ידי זה ידעה בודאי שיברכהו אביו. והגם שיתוודע אחרי זה - לא יחרה כלל, כי יהיה מכוין הכונה כראוי, ואביו ירגיש זאת בהמטעמים. וכן היה באמת, שהסכים על הברכות, כי כן היה שהרגיש שעשה הכל על נכון ובכונה הראוי. גם רבקה

---

[1] בראשית פרק כז: (א) **וַיְהִי֙ כִּֽי־זָקֵ֣ן יִצְחָ֔ק וַתִּכְהֶ֥ין עֵינָ֖יו מֵרְאֹ֑ת וַיִּקְרָ֞א אֶת־עֵשָׂ֧ו בְּנ֛וֹ** הַגָּדֹ֖ל וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֑יו הִנֵּֽנִי׃ (ב) וַיֹּ֕אמֶר הִנֵּ֥ה־נָ֖א זָקַ֣נְתִּי לֹ֣א יָדַ֔עְתִּי י֖וֹם מוֹתִֽי׃ (ג) **וְעַתָּה֙ שָׂא־נָ֣א כֵלֶ֔יךָ תֶּלְיְךָ֖ וְקַשְׁתֶּ֑ךָ וְצֵ֣א הַשָּׂדֶ֔ה וְצ֥וּדָה לִ֖י צֵֽידָה צָֽיִד׃** (ד) וַעֲשֵׂה־לִ֤י מַטְעַמִּים֙ כַּאֲשֶׁ֣ר אָהַ֔בְתִּי וְהָבִ֥יאָה לִ֖י וְאֹכֵ֑לָה בַּעֲב֗וּר תְּבָרֶכְךָ֙ נַפְשִׁ֣י בְּטֶ֔רֶם אָמֽוּת׃ (ה) **וְרִבְקָ֖ה שֹׁמַ֣עַת בְּדַבֵּ֣ר יִצְחָ֑ק אֶל־עֵשָׂ֣ו בְּנ֔וֹ** וַיֵּ֥לֶךְ עֵשָׂ֖ו הַשָּׂדֶ֑ה לָצ֥וּד צַ֖יִד לְהָבִֽיא׃ (ו) **וְרִבְקָ֣ה אָמְרָ֔ה אֶל־יַעֲקֹ֥ב בְּנָ֖הּ לֵאמֹ֑ר** הִנֵּ֣ה שָׁמַ֗עְתִּי אֶת־אָבִ֙יךָ֙ מְדַבֵּ֣ר אֶל־עֵשָׂ֣ו אָחִ֔יךָ לֵאמֹֽר׃ (ז) **הָבִ֤יאָה לִּי֙ צַ֣יִד וַעֲשֵׂה־לִ֣י מַטְעַמִּ֔ים וְאֹכְלָ֖ה וַאֲבָרֶכְךָ֥** לִפְנֵ֛י יְהוָ֖ה לִפְנֵ֥י מוֹתִֽי׃ (ח) וְעַתָּ֕ה בְּנִ֖י שְׁמַ֣ע בְּקֹלִ֑י לַאֲשֶׁ֖ר אֲנִ֥י מְצַוֶּ֖ה אֹתָֽךְ׃ (ט) לֵךְ־נָ֣א אֶל־הַצֹּ֗אן וְקַח־לִ֤י מִשָּׁם֙ שְׁנֵ֣י גְדָיֵ֣י עִזִּ֔ים טוֹבִ֔ים וְאֶֽעֱשֶׂ֥ה אֹתָ֛ם מַטְעַמִּ֖ים לְאָבִ֑יךָ כַּאֲשֶׁ֖ר אָהֵֽב׃ (י) וְהֵבֵ֥אתָ לְאָבִ֖יךָ וְאָכָ֑ל בַּעֲב֗וּר אֲשֶׁ֤ר יְבָרֶכְךָ֙ לִפְנֵ֣י מוֹתֽוֹ׃ (יא) וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ אֶל־רִבְקָ֣ה אִמּ֔וֹ הֵ֚ן עֵשָׂ֣ו אָחִ֔י אִ֥ישׁ שָׂעִ֖ר וְאָנֹכִ֥י אִ֖ישׁ חָלָֽק׃ (יב) אוּלַ֣י יְמֻשֵּׁ֔נִי אָבִ֖י וְהָיִ֣יתִי בְעֵינָ֑יו כִּמְתַעְתֵּ֔עַ וְהֵבֵ֥אתִי עָלַ֖י קְלָלָ֥ה וְלֹא֙ בְּרָכָֽה׃ (יג) וַתֹּ֥אמֶר לוֹ֙ אִמּ֔וֹ עָלַ֥י קִלְלָתְךָ֖ בְּנִ֑י אַ֚ךְ שְׁמַ֣ע בְּקֹלִ֔י וְלֵ֖ךְ קַֽח־לִֽי׃ (יד) וַיֵּ֣לֶךְ וַיִּקַּ֔ח וַיָּבֵ֥א לְאִמּ֖וֹ וַתַּ֣עַשׂ אִמּ֑וֹ מַטְעַמִּ֕ים כַּאֲשֶׁ֥ר אָהֵ֖ב אָבִֽיו׃ (טו) וַתִּקַּ֨ח רִבְקָ֜ה אֶת־בִּגְדֵ֣י עֵשָׂ֣ו בְּנָ֣הּ הַגָּד֗וֹל חֲמֻדֹת֙ הַבַּ֣יִת אֲשֶׁ֣ר אִתָּ֔הּ בַּבָּ֖יִת וַתַּלְבֵּ֣שׁ אֶת־יַעֲקֹ֥ב בְּנָ֖הּ הַקָּטֹֽן׃ (טז) וְאֶת עֹרֹת֙ גְּדָיֵ֣י הָעִזִּ֔ים הִלְבִּ֖ישָׁה עַל־יָדָ֑יו וְעַל֙ חֶלְקַ֣ת צַוָּארָֽיו׃ (יז) וַתִּתֵּ֞ן אֶת־הַמַּטְעַמִּ֣ים וְאֶת־הַלֶּ֗חֶם אֲשֶׁ֤ר עָשָׂתָה֙ בְּיַ֣ד יַעֲקֹ֣ב בְּנָֽהּ׃ (יח) וַיָּבֹא֙ אֶל־אָבִ֔יו וַיֹּאמֶר֙ אָבִ֔י וַיֹּ֖אמֶר הִנֵּ֑נִי מִי־אַתָּ֥ה בְנִֽי׃ (יט) וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ אֶל־אָבִ֔יו אֲנִי֙ עֵשָׂ֣ו בְּכֹרֶ֔ךָ עָשִׂ֖יתִי כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבַּ֣רְתָּ אֵלָ֑י קוּם־נָ֥א שְׁבָ֖ה וְאָכְלָ֥ה מִצֵּידִ֖י בַּעֲב֣וּר תְּבָרֲכַ֔נִי נַפְשֶֽׁךָ׃ (כ) וַיֹּ֤אמֶר יִצְחָק֙ אֶל־בְּנ֔וֹ מַה־זֶּ֥ה מִהַ֖רְתָּ לִמְצֹ֣א בְנִ֑י וַיֹּ֗אמֶר הִקְרָ֤ה יְקֹוָק֙ אֱלֹהֶ֔יךָ לְפָנָֽי׃ (כא) וַיֹּ֤אמֶר יִצְחָק֙ אֶל־יַעֲקֹ֔ב גְּשָׁה־נָּ֖א וַאֲמֻשְׁךָ֣ בְּנִ֑י הַאַתָּ֥ה זֶ֛ה בְּנִ֥י עֵשָׂ֖ו אִם־לֹֽא׃ (כב) וַיִּגַּ֥שׁ יַעֲקֹ֖ב אֶל־יִצְחָ֣ק אָבִ֑יו וַיְמֻשֵׁ֕הוּ וַיֹּ֥אמֶר הַקֹּ֖ל קוֹל֙ יַעֲקֹ֔ב וְהַיָּדַ֖יִם יְדֵ֥י עֵשָֽׂו׃ (כג) וְלֹ֥א הִכִּירֹ֖ו כִּֽי־הָי֣וּ יָדָ֑יו כִּידֵ֥י עֵשָׂ֖ו אָחִ֣יו שְׂעִרֹ֔ת וַיְבָרְכֵֽהוּ׃ (כד) וַיֹּ֖אמֶר אַתָּ֥ה זֶ֛ה בְּנִ֥י עֵשָׂ֖ו אָנִֽי׃ (כה) וַיֹּ֣אמֶר הַגִּ֣שָׁה לִּ֔י וְאֹכְלָה֙ מִצֵּ֣יד בְּנִ֔י לְמַ֥עַן תְּבָרֶכְךָ֖ נַפְשִׁ֑י וַיַּגֶּשׁ־לוֹ֙ וַיֹּאכַ֔ל וַיָּבֵ֥א לֹ֖ו יַ֣יִן וַיִּשְׁתְּֽ׃ (כו) וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ יִצְחָ֣ק אָבִ֔יו גְּשָׁה־נָּ֥א וּשְׁקָה־לִּ֖י בְּנִֽי׃ (כז) וַיִּגַּ֣שׁ וַיַּשֶּׁק־לוֹ֮ וַיָּ֣רַח אֶת־רֵ֣יחַ בְּגָדָיו֒ וַיְבָרֲכֵ֗הוּ וַיֹּ֙אמֶר֙ רְאֵ֣ה רֵ֣יחַ בְּנִ֔י כְּרֵ֖יחַ שָׂדֶ֑ה אֲשֶׁ֥ר בֵּרַכ֖וֹ יְקֹוָֽק׃ (כח) וְיִתֶּן־לְךָ֤ הָאֱלֹהִים֙ מִטַּ֣ל הַשָּׁמַ֔יִם וּמִשְׁמַנֵּ֥י הָאָ֖רֶץ וְרֹ֥ב דָּגָ֖ן וְתִירֹֽשׁ׃ (כט) יַֽעַבְדוּךָ֣ עַמִּ֑ים וישתחו וְיִשְׁתַּחֲוּ֥ וּ לְךָ֖ לְאֻמִּ֑ים הֱוֵ֤ה גְבִיר֙ לְאַחֶ֔יךָ וְיִשְׁתַּחֲוּ֥ וּ לְךָ֖ בְּנֵ֣י אִמֶּ֑ךָ אֹרְרֶ֥יךָ אָר֛וּר וּמְבָרֲכֶ֖יךָ בָּרֽוּךְ׃ (ל) וַיְהִ֗י כְּאֲשֶׁ֤ר כִּלָּה֙ יִצְחָ֣ק לְבָרֵ֔ךְ אֶת־יַעֲקֹ֖ב וַיְהִ֣י אַךְ֩ יָצֹ֨א יָצָ֜א יַעֲקֹ֗ב מֵאֵת֙ פְּנֵ֣י יִצְחָ֣ק אָבִ֔יו וְעֵשָׂ֥ו אָחִ֖יו בָּ֥א מִצֵּידֽוֹ׃ (לא) וַיַּ֤עַשׂ גַּם־הוּא֙ מַטְעַמִּ֔ים וַיָּבֵ֥א לְאָבִ֖יו וַיֹּ֣אמֶר לְאָבִ֑יו יָקֻם֩ אָבִ֨י וְיֹאכַל֙ מִצֵּ֣יד בְּנ֔וֹ בַּעֲב֕וּר תְּבָרֲכַ֖נִי נַפְשֶֽׁךָ׃ (לב) וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ יִצְחָ֣ק אָבִ֔יו מִי־אָ֖תָּה וַיֹּ֑אמֶר אֲנִ֤י בִנְךָ֙ בְּכֹרְךָ֔ עֵשָֽׂו׃ (לג) וַיֶּחֱרַ֤ד יִצְחָק֙ חֲרָדָ֣ה גְדֹלָ֔ה עַד־מְאֹ֖ד וַיֹּ֣אמֶר מִי־אֵ֗פוֹא הוּא֙ הַצָּד־צַ֣יִד וַיָּבֵ֤א לִי֙ וָאֹכַ֣ל מִכֹּ֔ל בְּטֶ֥רֶם תָּב֖וֹא וָאֲבָרֲכֵ֑הוּ גַּם־בָּר֖וּךְ יִהְיֶֽה׃ (לד) כִּשְׁמֹ֤עַ עֵשָׂו֙ אֶת־דִּבְרֵ֣י אָבִ֔יו וַיִּצְעַ֥ק צְעָקָ֛ה גְּדֹלָ֥ה וּמָרָ֖ה עַד־מְאֹ֑ד וַיֹּ֣אמֶר לְאָבִ֗יו בָּרֲכֵ֥נִי גַם־אָנִ֛י אָבִֽי׃ (לה) וַיֹּ֖אמֶר בָּ֣א אָחִ֣יךָ בְּמִרְמָ֔ה וַיִּקַּ֖ח בִּרְכָתֶֽךָ׃ (לו) וַיֹּ֗אמֶר הֲכִ֤י קָרָא֙ שְׁמ֣וֹ יַעֲקֹ֔ב וַיַּעְקְבֵ֖נִי זֶ֣ה פַּעֲמַ֑יִם אֶת־בְּכֹרָתִ֥י לָקָ֖ח וְהִנֵּ֥ה עַתָּ֖ה לָקַ֣ח בִּרְכָתִ֑י וַיֹּ֗אמֶר הֲלֹא־אָצַ֥לְתָּ לִּ֖י בְּרָכָֽה׃ (לז) וַיַּ֤עַן יִצְחָק֙ וַיֹּ֣אמֶר לְעֵשָׂ֔ו הֵ֥ן גְּבִ֖יר שַׂמְתִּ֣יו לָ֑ךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָ֣יו נָתַ֣תִּי לוֹ֮ לַעֲבָדִים֒ וְדָגָ֥ן וְתִירֹ֖שׁ סְמַכְתִּ֑יו וּלְכָ֥ה אֵפ֛וֹא מָ֖ה אֶֽעֱשֶׂה־בְּנִֽי׃

[2] רד"ק: (ו) לאמר - היה מדבר עמו וענין הדברים וסופם לאמר לו זה: (והרדק תמוה שלא היה לומר דבר לאחרים)
רמב"ן: ולבן אמר כן ליעקב אמש אמר השם אלי לאמר (בראשית לא כט) באמירה ברורה

[3] תרגום אונקלוס: (יג) ואמרת ליה אמיה עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי ברם קביל מני ואיזיל סב לי:
אבן עזרא: (יג) עלי קללתך אל תפחד שיקלל, ואם יקלל תהי קללתו עלי ולא עליך. וזה משפט דברי הנשים. **והגאון פירש עלי להסיר קללתך**.
הדר זקנים: ד"א עלי קללתך בני כלומר עלי לקללך אם אין אתה עושה מצותי:

[4] תתן אמת ליעקב

[5] רש"י בראשית פרק כז: (יט) אנכי עשו בכורך - אנכי המביא לך, ועשו הוא בכורך:
מזרחי: (יט) [אנכי עשו בכרך] אנכי המביא לך, ועשו הוא בכרך. דאם לא כן היה משקר.

[6] פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק כז פסוק ג: וצודה לי צידה. ציד קרינן וצידה כתיב, מיכן רמז להלכות שחיטה חמשה, שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור, כנגד ה' של צידה

[7] ה"א = בינה, והבינה היא שורש מידת הגבורה של יצחק

[8] ספר הציוני: ועשה לי מטעמים. אחז"ל אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה. וסוד המטעמים הוא סוד המרכבה כי צרכי הסעודה ד' מינים מים לחם יין מלח. ומה שהשיג אברהם ע"י אנשים השיג יצחק ע"י מטעמים. ויעקב ע"י סולם. ודוד ע"י כנור.
רבינו בחיי: (ד) ועשה לי מטעמים וגו' בעבור תברכך נפשי. אין כוונת יצחק בשאלת המטעמים בתענוג הגוף וחוש הטעם, אלא כדי שתהיה נפשו שמחה ומתענגת, כי בהתחזק כחות הגוף יתעוררו כחות הנפש, ומתוך שמחת הנפש תחול עליו רוח הקודש, והוא שאמרו רז"ל: (שבת ל ב) אין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, שנאמר: (מלכים - ב ג, טו) "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה,'"

[9] כל השפע לעולם הזה נמשך על ידי הבינה, והיא נקראת ברכה

[10] תרגום המיוחס ליונתן: (לא) וְעָבַד מֵימְרָא דֵיי מְנִיהּ צַיְדָא דַכְיָא וְאַשְׁכַּח כַּלְבָּא חֲדָא וְקָטְלֵיהּ וְעָבַד אַף הוּא מְנַיהּ תַּבְשִׁילִין וְאַיְתֵי לְאֲבוֹי וַאֲמַר לְאֲבוֹי יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוֹל מְצַיְדָא דְבָרֵיהּ בְּדִיל דְּיִתְבָּרְכִינְנִי נַפְשָׁךְ:
בראשית רבה (וילנא) פרשה סה: יג [כז, ג] ועתה שא נא כליך, שחוז מאני זינך שלא תאכילני נבילות וטריפות

כשעשתה את המטעמים כְּוָנָה לזה, על כן בטח לבה. וידוע, כי יעקב אבינו הוא מבחינת דעת[11], ושרשו הוא למעלה מקום גבוה וְרָמָה[12], וְכֵן יעקב אבינו ע״ה שימשוך אליו הברכה ממקום גבוה ורמה שהוא שרשו.

ועתה נבוא אל ביאור הפסוקים, **ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר** דקדקה במלת ׳לאמר׳ אל פנימיות האמירה, דהיינו שאמרה לו הכונה שיכוין בהמטעמים[13], ואמרה אחר כך **הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך וגו׳** רצה לומר, מה שדבר אל עשו **וצודה לי צידה** בה״א המורה על החמשה הלכות שחיטה שיהיה נזהר בהם, ידעתי שלא יקיים דבריו כדאיתא במדרשים, וזה הוא **לאמר הביאה לי ציד** כלומר, שלא יקיים הכתיב בה״א ולא ישאר רק ציד ׳האמירה׳ לבד וזו הקרי. על כן לא תפחד מאביך **ועתה שמע בקולי וגו׳ ואעשה מטעמים לאביך** על כוונה שמבקש אביך הראוי אליו לפי בחינתו, וזאת מדויק במלת **לאביך** כלומר, למדריגתו. והנה יעקב אבינו קיים כל זאת. והנה ידוע, שבינה אתפשטותה עד הוד, וכל ספירה כלולה מיו״ד - עולה חמשים, וזה שאמר יצחק לעשו **ואוכל ׳מכל׳ וגו׳ כל** גימטריא **חמשים**[14], היינו שהרגשתי בהמטעמים שהמשיך להם מה״א ראשונה מדריגת בינה שהוא שרשו, על כן **ואברכהו גם ברוך יהיה** כי הוא ראוי לברכה כנ״ל. **כשמוע עשו וגו׳ ויאמר בא אחיך ׳במרמה׳** רצה לומר מֵרָמָה לשון רָמָה והתנשאות, פירוש כי היה ממשיך הברכה ממקום גבוה ורמה - בחינת יעקב, כי עשה הכל על הכוונה אשר חפצתי, על כן גם ברכתי אותו, ודו״ק.

וְעַתָּה שָׂא נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי צָיִד. והנה יש לדקדק על רבוי הכלים שצוה לו ליקח[15], הלא בקשת לבד היה די לצוד. גם יש לדקדק על לשון ׳שא׳, הוה ליה למימר ׳קח נא׳[16] .׳

ונראה, דהנה צריך הבנה, איך יצחק אבינו רצה לברך את עשו הרשע, ואין ספק כי הכיר בו שהוא רשע, כדמשמע מגמרא מגילה (ו א)[17] שדרשו על פסוק (ישעיהו כו י) יֻחַן רָשָׁע, עיין שם, ובהכרח לומר שרצה יצחק שיעשה עֲשָׂו תשובה מקודם, כדי שיהיה כלי מוכן לקבל את הברכות. וגם המעשים אשר היה שקול בהם לכף זכות או לכף חוב - יכריע אותם בתשובתו לכף זכות[18], ויקשר את עצמו למעלה, ואז יוכל לקבל הברכות[19] .

וזהו פירוש הפסוק **ועתה** על פי דרשת חז״ל במדרש (ב״ר כא ו) ׳אין ועתה אלא תשובה, שנאמר (דברים י יב)[20] וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל׳ וגו׳, רצונו בזה, שיעשה תשובה. **שא נא כליך תליך** רצה לומר, תְּגַבֵּה בַּכֶּלִים שלך, שתהיה כלי מוכשר לקבל הברכות, וכל דברים אשר היו תלויים[21] אצלך ושקולים לכף זכות או לכף חובה - תכריע אותם לכף זכות, **וצא השדה** רצה לומר, שתדבק את עצמך לשדה תפוחין קדישין[22], **וצודה לי ציד** רצה לומר, שתצדד עצמך לי[23] ואז תוכל לקבל הברכות, על ידי שתצדד מעשיך לקרב עצמך להקדושה.

והנה יש להבין, מה היה דעתו של יצחק לברך את עשו שהיה מצדד צדדים ומבקש תחבולות כדי לברכו. יש לומר, דהנה ראיתי אצל צדיקים שמקבלים הנאה היינו איזה מתנה מרשעים, ועל ידי כן היו יכולים להכניעם שלא יצליחו ברשעתם[24]. וכן גם כן כאן, כי יצחק היה יודע שאין עולם הזה ראוי ליעקב ובניו[25], כמאמר חז״ל (חגיגה ט ב)[26] יאה עניותא ליהודאי, עד ביאת הגואל במהרה בימינו, שאז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ[27] וְיִשְׂמַח ה׳ בְּמַעֲשָׂיו. אמנם, היה ירא יצחק מעשו שלא ידחוק את בני יעקב בגלות עד

---

[11] זוהר כרך ב (שמות) פרשת שמות דף יד עמוד ב: ליעקב ברזא דדעת,

[12] מדת תפארת עולה בשרשה לדעת עליון, שהוא בקו האמצעי ומכריע בין חכמה ובינה

[13] כלומר שיכוון למשוך השפע מבחינת בינה שהוא שורש מידתו של יצחק

[14] ורומז לנ שערים שיש בבינה

[15] מלבי"ם פסוק ג: שא נא כליך תליך וקשתך, כי דרך הציד שבצאתו לצוד עוף קל לא יקח עמו כל כלי הצידה, וע"כ צוהו שיקח כל כליו כהולך לצידה גדולה, וצא השדה אף אם יש אתך ציד חיה או עוף בבית, תצא השדה לצוד למעני ביחוד לשם מצות כבוד:

[16] שא הוא לשון הגבהה והרמה ולכאורה היה נכון יותר לכתוב לשון נטילה

[17] תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד א: ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב יחן רשע בל למד צדק. אמר יצחק לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, יחן עשו! - אמר לו: רשע הוא. - אמר לו: בל למד צדק? - אמר לו: בארץ נכחות יעול. - אמר לו: אם כן - בל יראה גאות ה.'

[18] תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב: ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה

[19] בכל שפע שיורד מלמעלה צריך להכין כלי כדי לקבלו

[20] דברים פרק י פסוק יב (עקב): וְעַתָּה֙ יִשְׂרָאֵ֔ל מֶ֚ה יְקֹוָ֣ק אֱלֹהֶ֔יךָ שֹׁאֵ֖ל מֵעִמָּ֑ךְ כִּ֣י אִם־לְ֠יִרְאָה אֶת־יְקֹוָ֨ק אֱלֹהֶ֜יךָ לָלֶ֣כֶת בְּכָל־דְּרָכָ֗יו וּלְאַהֲבָה֙ אֹת֔וֹ וְלַעֲבֹ֕ד אֶת־יְקֹוָ֥ק אֱלֹהֶ֖יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֥ וּבְכָל־נַפְשֶׁ֖ךָ׃

[21] מלשון תליך

[22] כשמאירים בה במלכות נצח הוד יסוד נקראת חקל. חסד גבורה תפארת נקארת תפוחין. ושמאירים בה חכמה בינה דעת נקראת קדישין

[23] כלומר שיקרב עצמו לבחי' בינה שורש מידתו של יצחק

[24] נועם אלימלך במדבר פרשת קרח: המהנה תלמידי חכמים וצדיקים מנכסיו אז ההנאה הזאת תביאהו שלא במהרה הוא חוטא להיות רשע גמור לכפור בתורה חלילה: וגם זאת אם הצדיק גוער באיזה אדם גם הגערה הזאת פועל בו שלא ישתקע בחטאו, כי הצדיק בגערתו שגוער בו הוא משבר הכח הקליפה של הרשע* וזהו שאמר לא חמור כו', כלומר אני גרמתי להם זאת שעל ידי שלא לקחתי מהם זה גרמה להם שחטאו שאם נהניתי מהם היה מגין עליהם זאת לבלתי יחטאו: וגם לא הרעותי את אחד מהם, בשום רעה וגערה ונמצא אינם חייבים כל כך לעונש בעולם הזה וגם עולם הבא ראוי ליתן להם אחר העונש שיענשו על חטאם* וזה שאמר משה לכן אתה וכל עדתך היו לפני ד' אתה והם ואהרן מחר* פירוש שהשיאו עצה טובה שלא ישאר בגיהנם עולמית ואמר לו תראה שיהיה לך התקשרות עם אהרן לפני ד' מחר רמז לעולם הבא כדרך שאמרו (עירובין כב א) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם* והיוצא לנו מזה על ידי נתינה לצדיק נשברים כח הקליפות ונתקשר בקשר של קיימא עם הצדיק שלא ישיאהו היצר לחטוא בחטא גדול חס וחלילה ואדרבה יתקדש על ידי הצדיק*

[25] מאור ושמש בראשית פרשת תולדות: ואין לעשו חלק כלל בהקדושה.

[26] תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ט עמוד ב: אמר ליה אליהו לבר הי הי ואמרי לה לרבי אלעזר: מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עני - מלמד שחזר הקדוש ברוך הוא על כל מדות טובות ליתן לישראל, ולא מצא אלא עניות. אמר שמואל ואיתימא רב יוסף: היינו דאמרי אינשי: יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא.

[27] תהלים פרק קכו פסוק ב: (ב) אָ֤ז יִמָּלֵ֣א שְׂחוֹק֮ פִּ֪ינוּ֫ וּלְשׁוֹנֵ֥נוּ רִנָּ֑ה אָ֤ז יֹ֖אמְרוּ בַּגּוֹיִ֣ם הִגְדִּ֣יל יְקֹוָ֔ק לַעֲשׂ֥וֹת עִם־אֵ֖לֶּה׃
תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א: אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, אימתי - בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה.

למאד, על כן ציוה לו **צא השדה וצודה לי ציד** היינו שיקבל הנאה ממנו, ובזה יָכְנִיעוֹ שלא ישעבד הרבה בבני יעקב, ולא יוכלו להרשיע הרבה.

ולפי זה יתורץ קושית רש״י ז״ל על פסוק **הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וגו׳** זו היא ברכה שביעית וכו׳ ועיין שם[28]. ולדברינו אתי שפיר, כי אחר שבא יעקב וקבל הברכות וְשָׂם אותו גביר לעשו, וכל אֶחָיו נתן לו לעבדים, וממילא נכנע עשו שלא יהיה לו הכח להרשיע ולהשתעבד הרבה בבני יעקב, על כן קאמר שפיר **וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי**, כי אין מן הצורך לקבל מאתך הנאה ולא לברך אותך.

ובזה יובנו דברי חז״ל (סנהדרין לז א)[29] על **וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו** דרשו חז״ל ׳ריח בוגדיו׳, כי עד עתה היה הדבר שקול אצל יצחק אם הוא יעקב או עשו, כדכתיב **וְלֹא הִכִּירוֹ** עד שהריח ריח בוגדיו, בזה נתאמת אצלו שהוא עשו והריח הבוגדים שיעמדו ממנו[30], לזה ברכו תיכף שלא יוכלו להרשיע, וקל להבין.

עוד בפסוקים הנ״ל, בהתעורר עוד איזה דקדוקים. א׳, יצחק אמר לעשו **ועשה לי מטעמים ׳כאשר אהבתי׳**, זה בלתי מובן שיצחק אבינו יבקש מטעמים הָעֲרֻבִים לַחֵךְ, הלא הַצַּדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ[31], ולאיזה צורך יבקש מטעמים[8]. גם בדברי רבקה נאמר ונשנה כמה פעמים **ואעשה אותם מטעמים לאביך ׳כאשר אהב׳**. גם מה שהשיב יצחק לעשו **הן גביר שמתיו לך** יעויין שם ברש״י[32], ועוד לאלקי מילין. גם למה בחרה רבקה דוקא בגדי - עזים ולא כבשים. ואף לדברי חז״ל (פרקי דר״א פל״ב)[33] שאחד יהיה לקרבן פסח וכו׳, הלא גם כבש ראוי לקרבן פסח. גם מלת **׳טובים׳** צריך ביאור[34] .

אמנם יראה לי לרמז בזה, כי הנה מיצחק אבינו לא נעלם שיעקב ראוי לברכות יותר מעשו. אמנם, יצחק אבינו היה מדתו גבורה, וידע בנפשו כי גם אם יברך את עשו לא תחול הברכה כי אם בדין, ובאם לא יזכו - לא יעשו הברכות פרי[35], ועל אופן זה שָׂם מְגַמַּת פָּנָיו בברכתו, לפקוד עשו בדינו הקשה. ולזה אמר לו שיעשה לו מטעמים **׳כאשר אהב׳**, כי הנה אמרו חז״ל (הוריות יב א)[36] סימנא מילתא היא, וליכול אינש בריש שתא קרא ורוביא וכו׳, וחז״ל מנעו מאתנו מלאכול בראש השנה דברים חמוצים וחריפים[37]. והטעם, כי המשכת הברכות הוא לפי ענין המאכלים, ודברים מתוקים - הם ממדת חסד, והחמוצים - הם ממדת גבורה[38], לזה אוכלים בראש השנה דברים מתוקים ודבש. ויצחק אבינו היה מדתו מדת גבורה, אהב גם כן מאכלים עזים וחריפים, המעוררין מדתו, ולכן צוה לו להביא לו **מטעמים ׳כאשר אהב׳**[39] היינו הרומזים למדתו, כדי לעורר סטרא דגבורה.

אמנם רבקה אמנו יָרְאָה לנפשה, פן בברכתו לעשו יֵצֵא מפיו איזה דבר שיזיק ליעקב, לכן ציותה ליעקב בנה שיקדמנו ויקח **גדיי עזים טובים** רצה לומר, שהעזים הרומזים לדין כידוע[40], ותעשה אותם טובים רצה לומר שֶׁתְּמַתְּקֵם. רצה לומר, שימתיקו הגבורות. ואף שיהיו המאכלים חמוצים כמדתו, אמנם יהיו כבר גבורות ממותקים.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לא עמוד א: אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה. אין הטעם שאסור משום אבילות החורבן אלא משום שלא יתגבר יצרו עליו מתוך השחוק אבל לימות המשיח דליכא יצר הרע ליכא למיחש:

[28] בראשית: (לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי֨ קָרָ֤א שְׁמוֹ֙ יַעֲקֹ֔ב וַיַּעְקְבֵ֖נִי זֶ֣ה פַּעֲמַ֑יִם אֶת־בְּכֹרָתִ֣י לָקָ֔ח וְהִנֵּ֥ה עַתָּ֖ה לָקַ֣ח בִּרְכָתִ֑י וַיֹּ֕אמֶר הֲלֹא־ אָצַ֖לְתָּ לִ֥י בְּרָכָֽה: (לז) וַיַּ֤עַן יִצְחָק֙ וַיֹּ֣אמֶר לְעֵשָׂ֔ו הֵ֥ן גְּבִ֖יר שַׂמְתִּ֣יו לָ֑ךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָ֣יו נָתַ֤תִּי לוֹ֙ לַעֲבָדִ֔ים וְדָגָ֥ן וְתִירֹ֖שׁ סְמַכְתִּ֑יו וּלְכָ֗ה אֵפוֹא֙ מָה אֶֽעֱשֶׂ֣ה בְּנִ֔י:

רש"י: (לז) הן גביר - ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו:

[29] תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לז עמוד א: סוגה בשושנים, שאפילו כסוגה בשושנים - לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר: מהכא - כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרמון. רבי זירא אמר: מהכא - וירח את ריח בגדיו, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו.

[30] סבר שהריח של הבוגדים בה' הם מעשו שעתידים בניו להריע הרבה, ולזה הוכרח שעשו הוא העומד לפניו

[31] משלי פרק יג פסוק כה: צַדִּ֗יק אֹכֵ֥ל לְשֹׂבַ֥ע נַפְשׁ֑וֹ וּבֶ֖טֶן רְשָׁעִ֣ים תֶּחְסָֽר: פ

מלבי"ם: (כה) צדיק אוכל לשבע נפשו, הצדיק לא אוכל למלא בטנו, רק לשובע נפשו כדי הסיפוק לא מותרות,

[32] רש"י: (לז) הן גביר - ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו:

[33] פרקי דרבי אליעזר פרק לב: וְכִי שְׁנֵי גְדָיִים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק וְהֲלֹא דַּי לוֹ בְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר [משלי יג, כה] צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ. אֶלָּא אֶחָד כְּנֶגֶד הַפֶּסַח וְאֶחָד לַעֲשׂוֹת לוֹ מַטְעַמִּים לֶאֱכֹל, דְּתָנֵינָן [פסחים ע.] הַפֶּסַח אֵינוֹ בָא אֶלָּא עַל הַשֹּׂבַע.

[34] תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק כז: (ט) אִיזֵיל כְּדוֹן לְבֵית עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵי גְּדָיֵי עִזִּין **שַׁמְנִין** חַד לְשׁוּם פִּסְחָא וְחַד לְשׁוּם קֻרְבַּן חַגָּא וְאַעֲבֵיד יַתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לְאֲבוּךְ הֵיכְמָא דִּי רָחִים:

שכל טוב (בובר) בראשית פרק כז פסוק ט (פרשת תולדות): טבים. חסר ו', כל מקום שאתה מוצא טבים חסר ו', אינו אלא בינונים:

חזקוני: (ט) טבים שיהיה בהם טעם.

[35] כלומר שרק אם עשו יהיה ראוי לברכות הם יחולו עליו, ואם לא יהיה ראוי, לא יזכה גם מלפנים משורת הדין

[36] תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יב עמוד א: סימנא מילתא היא, [לעולם] יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא, כרתי וסילקא ותמרי

רש"י: קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי - דהני גדלי לעגל טפי משאר ירקות קרא דלעת רוביא תלתן.

[37] תשובות רב נטרונאי גאון - ברודי (אופק) אורח חיים סימן קעט: ורוב אנשי בבל כך רגילין לעשות, שבערב ראש השנה לוקחין בשר {או ראשים} (של צאן) ומבשלין אותם (בסטני) [בטיסני] או בדבר של מתיקה, ואין מבשלין בשול שיש בו חומץ,

[38] חסד ממתיק, גבורה מחריף

[39] שכל טוב (בובר) פרק כז: ד) ועשה לי מטעמים. אלו מיני תבשילין שיש בהן תבלין ומיני טעימה, כגון שמן ומלוח ופלפלין או כרכום או כמון:

[40] זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קס עמוד א: ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו, כגוונא דא ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן, דהא חולקא דא אצטריך לאחזאה לבר לנטרא ההיא דלגאו ועל רזא דא אלבישת ליה ליעקב לבר,

ועתה נבוא לבאר הפסוקים **לך וגו׳ וקח לי וגו׳ גדיי עזים טובים** כאשר אמרנו, שיעשה העזים טובים שימתיקם, **ואעשה אותם מטעמים לאביך ׳כאשר אהב׳** רצה לומר, שתמתיק הגבורות בשרשן כנ״ל[41]. **ותתן את המטעמים ואת הלחם** לחם אותיות מחל, גם אותיות חֹלֶם, כידוע שנקודת חולם רומז לרחמים[42]. גם **לחם** בגימטריא **מזלא** שהוא מנין שלשה ההויות[43], שהם מקור הרחמים, כל זה להאיר על הגבורות להמתיקם, להמשיך על יעקב גבורות ממותקים[44] .

ולזה הביא לו יין הַמְשַׂמֵּחַ לֵבַב אֱנוֹשׁ[45], גם כן לכוונה זו, להמתיק הגבורות בכדי שיברכהו בשובה ונחת[46], וכן עלתה בידו, וברכו **הוי גביר לאחיך** ביאור, שמדת הגבורה יחול על אָחִיו[47], ועליך יומשכו הרחמים. ואחר כך כשבא עשו כתיב **ויחרד יצחק חרדה גדולה וגו׳** כנ״ל, שנתעורר אז מדתו מדת הגבורה והפחד. ולזה אמר יצחק **הן גביר שמתיו לך** רצה לומר, מזה שחזר למדתו פחד יצחק מזה הרגיש שאז כשברך ליעקב חלו הגבורות על ראש עשו, ועל כן אין מקום לברכך כי כבר חלו עליך הגבורות, ועל יעקב ובניו נתעוררו הרחמים פשוטים, כן יהי רצון.

---

[41] המתקת הדינים הוא בשורשם. וכלל זה יהיה בידך, כי כל כפיית ומיטול הדינין והמתקתם אינם אלא על ידי שורשם ממש, כי הגבורות והדינין העליונים הנה ם תמיד ממותקים ומבוסמים, לכן הם עצמם כופים את הדינים הקשים ומבסמים אותם וממתקים אותם

[42] חול"ם = מוחל עוונות

[43] לחם = 78 = מזלא =3*26

[44] אף שבישלה רבקה את העיזים באופן שיצחק אהב, והיינו חריפים וחמוצים כפי מידתו, מכל מקום אמרה ליעקב שימתיק את הגבורות ויעשה אותם טובים

[45] בראשית פרק כז: (כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל **וַיָּבֵא לָו יַיִן וַיֵּשְׁתְּ**: (והיין מביא לידי שמחה)

[46] זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף ק עמוד א: ויגש לו ויאכל ואתכליל דא בדא, כיון דאתכליל בהדיה (בראשית קמב ב) ויבא לו יין דא יין דמנטרא יין דהוא חדו דלבא רזא דעלמא דאתי כדין וירח את ריח בגדיו צלותין דסלקין ובעותין ויברכהו, נח רוגזא וחדי לבא וכלא איהו רחמי, כיון דאיהו אתכליל ביעקב כל אינון חיילין ותוקפין ורוגזין דהוו זמינין אתבדרו ולא אשתכחו תמן

[47] גביר לשון גבורה והיינו שהגבורה שהוא מקור הדינין הקשים יחולו על אחיך עשו